

SATRAÇ HAKEMLİĞİNDE FORMASYON

Formasyon bir kişinin mesleğini yaparken sahip olması gereken bilgi ve beceri yanında tutum ve davranışlarının görevin beklentilerine uygun olarak biçimlendirilmesidir.

Satranç hakemliğinde formasyon hakemlerin görevlerini yaparken istenen tutumu göstermeleri, beklenen davranışları kazanmasıdır. Hakemlerin neyi yapması gerektiği kadar nasıl yapması gerektiği de önemlidir. Tüm bunlar ancak formasyon eğitimi ile mümkündür.

Kurallar hakemlerin ne yapacaklarını belirtir, ancak nasıl davranacaklarını açıklamaz. Hakemler bunu büyük ölçüde yarışma ortamında öğrenirler. Her yarışma kuralların pekiştirildiği aynı zamanda formasyon eğitiminin yapıldığı ortamlardır. Bu nedenle hakemlik bir usta-çırak işidir. Hakemler, kurslarda teorik olarak öğrendiklerinin yanında pek çok şeyi yarışmalarda öğrenirler. Yarışmalar hakem eğitimlerinin yapıldığı asıl ortamlardır.

Başhakemler yarışma esnasında yapacağı hakem toplantılarında hakemlerin formasyonuna yönelik eğitim vermelidirler. Hakemler ise başhakem ve diğer kıdemli hakemlerin tutum ve davranışlarına bakarak kendi tarzını oluşturacak davranışları edinmelidir. Bu nedenle başta başhakem olmak üzere diğer üst düzey hakemlerin başlangıç düzeyindeki hakemlere karşı rol-model olma sorumlulukları vardır.

Bir hakem yarışmada görevlendirildiğini öğrendiğinde öncelikle yarışmaya fiziksel ve zihinsel olarak hazırlanmalıdır. Başhakemi aramalı, yönergeyi mutlaka okumalıdır. Her hakem görev tanımını bilmelidir. Hakemlerin görev tanımını aşağıdaki uzantıda görebilirsiniz. <http://www.tsf.org.tr/kaynaklar/belgeler/tum-belgeler/finish/5-gorev-tanimlari/45-tsf-mhk-grv-2-hakem-gorev-tanimi>

Görev tanımında belirtilen görevlere ek olarak başhakemin vereceği görevler önceliklidir. Yarışmanın bir ekip tarafından yönetildiğini bu ekibin liderinin başhakem olduğu unutulmamalıdır. Yarışmadan önce mutlaka teknik toplantı düzenlenmelidir. Bir hakemin başka bir görevi yoksa yarışma öncesi teknik toplantıya katılmasında yarar vardır.

Yarışma öncesi başhakem bir yetkilendirme yapmalı ve hakemlerin sorumluluk alanlarını belirlemelidir. Hakemler bu yetkilendirmeye uymak durumundadır. Örneğin zaman cezası hangi seviyedeki hakemler tarafından verileceği belirlenmelidir. Yetkilendirilmemiş bir hakem bunu üstlenmemelidir. Yarışma başladıktan sonra bir hakem, başhakemin kendisi için uygun gördüğü sorumluluk alanında görevine başlamalıdır.

Hakemler yarışma süresince başhakem kararlarını eleştirmekten ve başhakem otoritesini bozacak girişimlerde bulunmaktan kaçınmalıdır. Hakemlerin verilen kararları kendi aralarında açıktan tartışmaları doğru bir davranış değildir. Anlaşılmayan bir konu varsa bu durum hakem toplantılarında dile getirilmelidir.

Yarışmada sürecindeki her bölümün kendisine ait farklı özellikleri olabilir. Hakem buna göre önceliklerini belirleyebilir. Tur başlamasından sonraki ilk on dakika genellikle yanlış oturma, yanlış dizilim, saatin çalışmaması, gelmeyen oyuncular gibi sorunlar gözlenir. Hakem incelemelerinde bu konulara öncelik tanınmalıdır. Dizilimle ilgili asıl denetlemeler mutlaka yarışma öncesi yapılmalıdır.

- Yarışmanın başlamasından yarım saat geçince hakem ilk zaman kontrolünü yapar. İlk zaman kontrolünden sonra hakemler için nisbeten rahat bir dönem başlar. Hakemin kendisini bir ölçüde dinlendirebileceği ihtiyaçlarını giderebileceği uygun zaman dilimi olabilir. Ancak çocuk yarışmalarında ilk zaman diliminin iş yükünün fazla olduğu unutulmamalıdır.
- Uzun süren yarışmalarda özellikle iki tur olan günlerde hakemler enerjilerini korumak durumundadırlar. Başhakem, hakemlerin yarışma sonuna kadar dinç kalabilmeleri için gerekli tedbirleri almalıdır.
- Oyun alanında bir şeyler yemek, içmek, (su hariç) gazete, dergi ve kitap okumak doğru davranış biçimi değildir.
- Bir satranç hakeminden yarışma boyunca tüm olayları görmesi beklenemez. Ancak iyi bir hakem de nerede ve ne zaman bulunacağını bilmelidir. Doğru zamanda, doğru yerde bulunmak zaman içinde kazanılan bir özelliktir. Burada bilginin yanısıra sezgilerinde yeri önemlidir.

Örneğin sıkça karşılaştığımız bir olay; yenilgi nedeni ile güç duruma düşecek bir çocuğun bir bahane bulma çabasına gireceği unutulmamalıdır. Hakem, maçı değil durumu kurtarmayı düşünen bir çocuğu fark edebilmelidir. Hakemin böyle bir masada sık görülmesi çocuğun bu gayretini boşa çıkaracaktır. Hakemin bu yaklaşımı sonradan çıkabilecek bir sorunu başlangıçta önleyecektir.

- Bir sorun ne kadar önce fark edilirse çözümünde o denli kolay olur. Örneğin saatin ekleme yapmadığı ilk on dakikada fark edilmesi ile oyunun sonlarında anlaşılması arasında çözüm kolaylığı açısından ciddi fark vardır. Bu nedenle hakemler sorun oluşturacak olayları fark ettikleri anda çözümü aramalıdır.
- Hakem bir masadan çağrıldığında, olabildiğince çabuk ve diğer masaları rahatsız etmeden gitmelidir. Hakemin olay yerine koşarak gitmesi veya işi ağırdan alması istenen bir davranış değildir.
- Hakemler, oyunları izlemek amacı ile bir masanın başında uzun süre kalmamalıdır. Bazen oyuncuların bu durumdan rahatsız olabileceği de unutulmamalıdır. Oyuncular pek çok şeyden rahatsız olabilirler ama hakemden rahatsız olmamalıdır.
- Bir hakem maçı oyuncu gibi değil hakem gibi izlemelidir. İzlerken bu konumda hangi hamleyi yapmalı diye değil, burada ne gibi bir sorun yaşanabilir diye düşünmelidir. Oyuna kendine kaptırmamalıdır. Oyun esnasında yapılan hamleler karşısında beden diline hakim olmalı ve mimiklerden kaçınmalıdır.
- Maçın son anları ise zaman sıkışmasının olduğu kuraldışı hamlelerin yapılabileceği dönemdir. Bu anlar hakemin masayı yakın takibe alması gereken bölümdür.
- Hakem biten oyunlarla ilgili herhangi bir yorum veya analizden kaçınmalıdır. Oyuncularla ve diğer hakemlerle bu konu ile ilgili konuşmamalıdır.
- Formasyonda kişisel bakımda son derece önemlidir. Hakemler yönergede belirtilen şekilde giyinmelidirler. <http://www.tsf.org.tr/kaynaklar/belgeler/tum-belgeler/finish/9-federasyon-yonergeleri/25-tsf-hakem-giysileri-yonergesi>
- Hakemler unvanlarına uygun kokartlarını mutlaka takmalıdırlar. Bir yarışma ortamında hakemler öncelikle fark edilmelidirler. Bir oyuncu başını kaldırıp hakemi aradığında onu kolaylıkla

bulabilmelidir. Kılığı kıyafeti uygun olmayan bir hakem çevresindekilerle iletişimde sorun yaşayabilir. Kendisine beklenen saygı duyulmayabilir.

- Bir hakemin uyku ve dinlenme saatlerine önem vermesi önemlidir. Yarışma ortamında uykulu ve yorgun gözükmemelidir.
- Hakemlerin yarışma anında salondan ayrılmaları önemli bir konudur. Hakemler zaman zaman oyun salonu dışına çıkmak durumunda kalabilirler. Hakemin ayrılmasıyla salonda boşluk olmamalıdır. Hakem salondan ayrıldığında sorumlu olduğu bölümü mutlaka bir başka hakeme bırakmalıdır. O bölüme ait dokümanları da yerini bıraktığı hakeme teslim edilmelidir. (Ceza Bildirim Formu gibi..) Konu ile bilgilendirme gerekiyorsa mutlaka bilgilendirmelidir. (Örnek: 25.Masadaki beyaz oyuncunun bir kural dışı hamlesi bulunuyor gibi...) Hakemler oyun alanından ayrılmaları gerekirse mutlaka başhakem veya başhakem yardımcısından izin almalıdırlar.
- Salonda her an yetkili bir hakem bulunmalıdır. Başhakem de salondan ayrılırken başhakem yardımcısını bilgilendirmelidir.
- Yarışma süresince başhakeme hızlı bir şekilde ulaşmak önemlidir. Bu nedenle başhakem ve başhakem yardımcısının sessizde olmak koşulu ile yarışma esnasında telefon taşımaya izin verilir. Özellikle birden çok salonda yapılan yarışmalarda bu tür iletişim çok daha gereklidir. Diğer hakemlerin ise yarışma anında telefon taşımaları doğru bir davranış değildir.
- Hakemler yarışma boyunca değişik kişilerden yarışmaya yönelik eleştiriler duyabilir. Hakemler bunları duysalar bile cevap vermemelidir. Önemli buldukları eleştirileri başhakeme iletmelidir.
- Hakem odaları ve başhakem masaları o yarışmada görevli hakemlere aittir. Görevli olmayan hakemlerin bu salonda sadece hakem olmalarından dolayı uzun süre bulunmaları doğru bir tutum değildir. Hakemler ne kadar üst düzey hakem olurlarsa olsunlar görevli olmadıkları bir yarışmada hakem odasına girmemeye özen göstermelidirler. Bir başhakem kendisinden ne kadar üst düzeyde olursa olsun görevli olmayan bir hakemin makamına oturmasına izin vermemelidir. Başhakemin olmadığı anda onun masasına oturup, bilgisayarına bakan bir başka hakemin oluşturduğu tablo kabul edilebilir görüntü değildir.

İletişim ve formasyon farklı olsalar bile birbirlerini tamamlayan ve etkisini artıran kavramlardır. Bir hakemin konuşması, ses tonu, mimikleri, yürümesi, duruşu, beden dilini kullanması notasyon kağıtlarını toplaması ve bunun gibi pek çok eylem formasyonla ilgili olsa bile aynı zamanda iletişimin de konusudur.

Hakemler kural bilgilerine hakimiyeti ve kuralları yorumlamalarındaki becerileri ile bir yere gelebilirler. Ancak bir hakemin üst düzey hakem olabilmesi için en önemli özelliğin satranç hakemliğine uygun formasyonu ve iletişim becerisi olduğu unutulmamalıdır.

Dr. Olgun Kulaç